

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

MUSIQIY TERMINLARNING XITOIY TILSHUNOSLIGIDA SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHIDAGI NAZARIY QARASHLAR

Amirjonova Charos Qobiljon qizi

O`zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Xitoy filologiyasi kafedrası o`qituvchisi

+998917870111

charosamirjanova@mail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada xitoy tilshunosligida musiqiy terminlarning shakllanishi, rivojlanishi hamda ularni tadqiq etishga oid nazariy qarashlar tahlil qilinadi. Xitoy musiqiy terminologiyasining tarixiy taraqqiyoti, konfutsiychilik va an'anaviy madaniyat bilan bog'liqligi, shuningdek, zamonaviy lingvistik yondashuvlar asosida terminlarning semantik, strukturaviy va funksional xususiyatlari yoritiladi. Tadqiqotda qiyosiy-tarixiy, sistem-struktur hamda lingvokulturologik metodlardan foydalanildi. Natijada xitoy musiqiy terminologiyasining shakllanishida milliy madaniyat, fonetik tizim va xorijiy tillar ta'siri muhim omil bo'lgani aniqlandi.

Kalit so'zlar: musiqiy termin, terminologiya, xitoy tilshunosligi, lingvokulturologiya, semantika, termin tizimi, musiqashunoslik.

Abstract

This article analyzes the formation, development, and theoretical approaches to the study of musical terms in Chinese linguistics. It examines the historical development of Chinese musical terminology, its connection with Confucianism and traditional culture, as well as the semantic, structural, and functional features

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

of terms based on modern linguistic approaches. The study employs comparative-historical, systemic-structural, and linguocultural methods. The findings reveal that national culture, the phonetic system, and the influence of foreign languages played a significant role in the formation of Chinese musical terminology.

Keywords: musical term, terminology, Chinese linguistics, linguoculturology, semantics, terminological system, musicology.

Аннотация

В данной статье анализируются формирование, развитие и теоретические подходы к изучению музыкальных терминов в китайском языкознании. Рассматриваются историческое развитие китайской музыкальной терминологии, её связь с конфуцианством и традиционной культурой, а также семантические, структурные и функциональные особенности терминов на основе современных лингвистических подходов. В исследовании использованы сравнительно-исторический, системно-структурный и лингвокультурологический методы. В результате установлено, что важную роль в формировании китайской музыкальной терминологии сыграли национальная культура, фонетическая система и влияние иностранных языков.

Ключевые слова: музыкальный термин, терминология, китайское языкознание, лингвокультурология, семантика, терминологическая система, музыковедение.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Kirish

Til va madaniyat o‘zaro chambarchas bog‘liq hodisalardir. Har bir xalqning musiqiy merosi uning milliy tafakkuri, estetik qarashlari va tarixiy taraqqiyotini aks ettiradi. Shu sababli musiqaga oid terminlar nafaqat maxsus soha birliklari, balki xalqning madaniy identifikatori sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xitoy tilida shakllangan musiqiy terminologiya tizimi qadimgi davrlardan boshlab rivojlanib, bugungi kunda murakkab lingvistik tizim sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Xitoy tilshunosligida musiqiy terminlarning shakllanish jarayoni konfutsiychilik falsafasi, buddaviylik, xalq og‘zaki ijodi hamda G‘arb musiqa madaniyati ta’siri asosida rivojlangan. Ayniqsa, XX asrda Yevropa musiqa nazariyasining Xitoyga kirib kelishi yangi terminlarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘ldi. Shu bilan birga, an’anaviy xitoy musiqa atamalari milliy semantik xususiyatlarini saqlab qoldi. Musiqiy terminologiya masalalari o‘zbek va jahon tilshunosligida ham o‘rganilgan bo‘lib, terminlarning lingvistik tabiati, strukturasi va semantik xususiyatlari ilmiy tadqiq etilgan.

Musiqiy terminlarning nazariy asoslari. Termin — muayyan fan yoki soha doirasidagi aniq tushunchani ifodalovchi til birligidir. Musiqiy terminlar esa musiqa san’ati, cholg‘u asboblari, ijro usullari, ritm, ohang va janrlarni ifodalashga xizmat qiladi. Xitoy tilshunosligida musiqiy terminlarni tadqiq etish bir necha ilmiy yo‘nalish asosida shakllangan:

1. Qiyosiy-tarixiy yondashuv
2. Sistem-struktur yondashuv
3. Lingvokulturologik yondashuv
4. Semantik-pragmatik yondashuv

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Qadimgi xitoy manbalarida “乐” (*yuè* — musiqa) tushunchasi nafaqat san’at, balki jamiyat axloqiy tizimining bir qismi sifatida talqin qilingan. Konfutsiy ta’limotida musiqa inson ruhiyatini tarbiyalovchi vosita deb qaralgan. Shu sababli musiqiy terminlar ma’naviy-estetik mazmun bilan boyigan¹.

Xitoy musiqiy terminologiyasining shakllanish bosqichlari. Qadimgi davr terminologiyasi. Qadimgi Xitoyda musiqaga oid terminlar saroy marosimlari va diniy urf-odatlar bilan bog‘liq holda shakllangan. “雅乐” (*yǎ yuè* — saroy musiqasi), “民乐” (*mín yuè* — xalq musiqasi) kabi birliklar ilk terminologik qatlamni tashkil etadi. Bu davr terminlari: monosillabik xarakterga ega; ideografik semantikani ifodalagan; ko‘proq falsafiy tushunchalar bilan bog‘langan.

O‘rta asrlar davri Tang va Sun sulolalari davrida musiqiy madaniyatning rivojlanishi terminologik tizimning kengayishiga olib keldi. Ayniqsa, cholg‘u asboblari nomlari faol shakllandi:

- “古筝” (*guzheng*);
- “琵琶” (*pipa*);
- “二胡” (*erhu*).

Bu terminlar fonetik va semantik jihatdan milliy xususiyatlarni aks ettiradi.

Zamonaviy davr XX asrda G‘arb musiqasi kirib kelishi bilan yangi terminlar transliteratsiya va kalkalash usulida o‘zlashtirildi:

- “交响乐” — simfonik musiqa;
- “钢琴” — pianino;
- “小提琴” — skripka.

Mazkur terminlarning shakllanishida xitoy tilining ieroglifik tizimi muhim rol o‘ynagan.

¹ Eshbo‘tayeveva Sh. Dunyo tilshunosligida musiqa terminlarining o‘rni. 2023. 55-bet.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Musiqiy terminlarning lingvistik xususiyatlari. Semantik xususiyatlar

Xitoy musiqiy terminlari ko‘p hollarda obrazlilik va ramziylikka ega. Masalan:

-“高音” — yuqori tovush;

-“低音” — past tovush.

Bu birliklarda semantik motivatsiya aniq kuzatiladi.

Strukturaviy xususiyatlar. Xitoy tilidagi musiqiy terminlarning asosiy qismi:

Ikki komponentli; atributiv birikma shaklida; determinativ xarakterga ega².

Masalan:

-“民族音乐” — milliy musiqa;

-“传统乐器” — an’anaviy cholg‘u asbobi.

Fonetik xususiyatlar. Xitoy tilining tonalligi musiqiy terminlarning talaffuzida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Terminlarning ohang tizimi ba’zan ularning emotsional-ekspressiv ma’nosiga ta’sir ko‘rsatadi³.

Xitoy tilshunosligida musiqiy terminlarni tadqiq etish yo‘nalishlari
Zamonaviy xitoy tilshunosligida musiqiy terminologiyani o‘rganish quyidagi yo‘nalishlarda davom etmoqda: terminlarning elektron korpusini yaratish; lingvokulturologik tahlil; tarjimashunoslik aspekti; kompyuter lingvistikasi asosida avtomatik termin aniqlash; musiqiy diskurs tadqiqi. Bugungi kunda musiqiy terminlar nafaqat filologiya, balki madaniyatshunoslik va sun’iy intellekt tadqiqotlari bilan ham integratsiyalashmoqda. Zamonaviy lingvistik tadqiqotlarda terminologik tizimlarni raqamlashtirish va korpus asosida tahlil qilish muhim yo‘nalish sifatida e’tirof etilmoqda⁴.

² Eshbo‘tayeva Sh. O‘zbek tilida musiqiy terminelementlarning shakllanishi va rivojlanishi. – 2022. 38-bet.

³ Akbarov I. Musiqa lug‘ati. – Toshkent, 1997. 40-bet

⁴ Madvaliyev A. O‘zbek terminologiyasi va leksikografiyasi masalalari. – Toshkent, 2017. 45-bet.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Xulosa

Xitoy tilshunosligida musiqiy terminlarning shakllanishi uzoq tarixiy taraqqiyot mahsuli hisoblanadi. Ushbu terminologik tizim milliy madaniyat, falsafiy qarashlar va xorijiy ta'sirlar asosida boyib borgan. Musiqiy terminlarning semantik, strukturaviy va lingvokulturologik xususiyatlari xitoy tilining o'ziga xos tabiatini namoyon etadi. Shuningdek, zamonaviy tilshunoslikda musiqiy terminologiyani korpus lingvistikasi, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt asosida o'rganish istiqbolli yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda. Xitoy musiqiy terminologiyasini qiyosiy aspektda o'rganish esa turkiy tillar, xususan, o'zbek tilidagi musiqiy terminlarning rivojlanishini tadqiq etishda muhim ilmiy manba bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshbo'tayeva Sh. Dunyo tilshunosligida musiqa terminlarining o'rni. 2023.
2. Eshbo'tayeva Sh. O'zbek tilida musiqiy terminelementlarning shakllanishi va rivojlanishi. – 2022.
3. Akbarov I. Musiqa lug'ati. – Toshkent, 1997.
4. Madvaliyev A. O'zbek terminologiyasi va leksikografiyasi masalalari. – Toshkent, 2017.
5. Madvaliyev A. O'zbek terminologiyasi va leksikografiyasi masalalari. – Toshkent, 2017.